

SAMSON DAĞI DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜNÜN OTSU KARAKTERDEKİ BAZI ÖRNEKLERİNDEN PEYZAJ MİMARLIĞI UYGULAMALARINDA YARARLANMA OLANAKLARININ İRDELENMESİ

Bülent DENİZ¹, Uğur ŞİRİN²

ÖZET:

Türkiye sahip olduğu zengin biyoçeşitlilikle dünyanın sayılı gen merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak bu kadar büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen kültüre alınan bitki türlerine, bu zenginliğin yeterince yansıtılmadığı, uygulamalarda yoğun olarak egzotik türlerin yer aldığı görülmektedir. Günümüzde çevre sorunlarına yönelik ilginin artması ve ekolojik söylemin gündelik hayatta artan bir ilgiyle takip edilmesiyle beraber oluşan bilinçlenme, insanları yeni beklenti ve arayışlara itmekte, bunun sonucu olarak da bitkilendirme çalışmalarında doğal bitki türlerinin kullanımının önemi giderek artmaktadır.

Literatürde, doğal bitki türlerinin kentsel ve kırsal alanlarda kullanımının ekosistem bütünlüğüne sağladığı katkıları işaret eden sayısız araştırma mevcuttur. Ancak doğal bitki türlerinin sağladığı katkılardan faydalanılabilmesi öncelikle her bölgeye özgü bitki türlerinin tanınması, araştırılması ve üretim yöntemlerinin ayrıntılı olarak belirlenmesine bağlıdır.

Bu bağlamda yürütülen çalışmada Samson Dağı doğal bitki örtüsünde mevcut olan bazı otsu karakterdeki bitki türlerinin belirlenmesi ve peyzaj mimarlığı uygulamalarında kullanım olanaklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucu amacımıza uygun özelliklere sahip ve bu özellikleri itibari ile bitkilendirme çalışmalarında kullanım potansiyeli taşıyan otsu karakterdeki bitki türlerinden 14 adedi değerlendirmeye alınmış ve bu türlerin peyzaj mimarlığı uygulamalarında kullanım olanakları irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Samson Dağı, Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı, doğal otsu bitki, peyzaj mimarlığı

Potential Use of Some Native Herbaceous Plants Found of Samson Mountain as Ornamentals

ABSTRACT:

Turkey is recognized as an important gene source, because of the rich genetic diversity found in Turkey's flora. Turkey has a great variety of native plant species. However, the number of cultivated plant species doesn't reflect this richness. Exotic species are extensively used for planting applications. Nowadays, environmental problems have attracted an increasing interest in public agenda raising the public awareness for ecological issues and creating significantly higher expectations. Using native species in landscape applications is becoming a more common practice.

There is a great body of literature that denotes using native plant species to support ecological integrity of urban and rural spaces. To utilize these benefits, first of all, the flora of the each region has to be elaborately recognized and specific propagation methods have to be determined.

The goal of this research was to determine some native herbaceous species present in Samson Mountain flora and their possible use as ornamental plants in landscape applications.

As a result of this study, a total 14 native plant species to Mount Samson were selected and examined for their potential use in landscape architecture applications.

Key Words: Samson Mountain, Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası National Park, native herbaceous plant, landscape architecture

GİRİŞ

Bitki materyalinin kullanımı peyzaj mimarlığı uygulamalarında ağırlıklı bir yer tutmasına karşılık seçilen bitkiler genellikle egzotik olarak adlandırılan yabancı orijinli türler olmaktadır. Yapılan bir çok çalışma ise ülkemizin bitki çeşitliliği açısından oldukça zengin ve önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Köse 1997; Sarıbaş, 1998; Topay ve Kaya, 1998; Acartürk, 2001). Yüksek çeşitlilikte doğal bitki örtümüzün varlığına rağmen bitkisel uygulamalarda egzotik bitkilerin kullanımı yaygın bir şekilde devam etmektedir. Ancak, egzotik bitki türlerinin kullanımı biyolojik çeşitliliğe zarar

vermektedir (Meffe and Carroll, 1994). Ayrıca, bazıları yayılıcı özelliklerinden dolayı doğal bitki türleri üzerinde baskı oluşturmakta ve ekolojik dengeyi tehdit etmektedir. Buna karşılık, kendi ekolojisinde, çok az bakım koşulları altında bitkilendirme çalışmalarında kullanılabilir ve ülkemiz doğal bitki örtüsü içinde yer alan bir çok ağaç, çalı ve otsu karakterli türler bulunmaktadır. Yalnızca egzotik türlere dayalı bir uygulamanın yaban hayatına çok az katkıda bulunması ya da neredeyse hiç habitat olanağı sağlamaması gibi nedenler ekolojik temele dayalı peyzaj tasarımı eğilimini de geliştirmiştir (Uslu, 2002). Bu nedenle son yıllarda peyzaj mimarlığı uygulamalarında doğal bitki türlerinin

¹ Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, AYDIN.

² Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, AYDIN.

kullanımı giderek daha çok önem kazanmaktadır.

Doğal bitkiler, buldukları alanlarda tüm fiziksel ve biyotik faktörlerle karşılıklı bir etkileşim içerisinde. Doğal bitki türlerinin; çevre koşullarına kolay ve iyi uyum sağlaması, doğal canlı topluluklarının yaşamına katkı sağlaması, yabancı orijinli bitkilere kıyasla daha az bakım istemeleri, daha dayanıklı olmaları ve yaban hayatı için barınak ve besin kaynağı olmaları gibi birçok yararı bulunmaktadır (Barış, 2002).

Doğal vejetasyonun; ekosistem bütünlüğü, biyolojik çeşitliliğe katkısı ve habitat sürekliliğinin sağlanmasına yönelik katkıları konusunda yapılmış çalışmaların genel olarak işaret ettiği ortak nokta habitat parçalanmasının biyoçeşitliliğe yönelik oluşturduğu tehdittir (Wilcox and Murphy, 1985; Saunders et al. 1991; Soulé 1991; André, 1994; Meffe and Carroll, 1994). Soulé (1991), bu etkinin azaltılması için türlerin yumurtlama, beslenme ve konaklama gibi ihtiyaçlarını giderebilmesine yönelik olarak farklı habitatlar arasında geçişlere olanak sağlayacak doğal yapı ve vejetasyonun koruma altında olduğu yaban hayatı koridorları oluşturulmasını önermektedir. Bazı doğal canlıların bağlı oldukları doğal bitki topluluklarına karşı çok hassas oldukları bilinmektedir. Bu bitkilerin yerlerini egzotik bitkilere bırakmaları halinde bu canlı toplulukları da hızla tükenmektedir (Shaw et al., 1996). Araştırmacıların kentsel alanlardaki doğal kuş türleri üzerine yaptıkları araştırmalar da bu canlıların varlığının o alandaki doğal vejetasyona bağlı olduğunu göstermektedir (Mills et al., 1989; Hostetler and Knowles-Yanez, 2003).

Ayrıca, sürekli yok olma tehdidi altında bulunan bitki varlığımızın genetik kaynak olarak korunması ve devam ettirilmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu amaçla bitki türleri doğal yetişme alanlarında (*In-situ*) muhafazaya ya da özel üretim alanlarında (*Ex-situ*) üretime alınarak korunabilmektedir (Kostak, 1998). Elbette en sağlıklı olanı bitki türlerinin yetiştikleri alanlarda üretime alınarak korunmasıdır. Birçok bitki türünün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına paralel olarak bu türlerin ve bu türleri barındıran yaşama alanlarının da olduğu gibi korunmasına yönelik tasarım, planlama ve yönetim çalışmaları önem kazanmaktadır.

Bu konuda yapılmış araştırmaların da gösterdiği üzere; ekosistem dengesi ve sürekliliğinin devamı, doğal peyzajın korunmasının yanı sıra doğal vejetasyon ile kent peyzajı arasında geçişlere olanak sağlayacak koridorların oluşturulması ve kentsel alanlarda daha yoğun doğal bitki türlerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Bunların doğal sonucu olarak da, doğal bitki türlerinin kullanılmalarının yaygınlaştırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu amaçla kullanılacak bitki türlerinin genel özelliklerinin bilinmesi, peyzaj mimarlığı uygulamalarındaki değerlerinin irdelenmesi, bitkilendirme çalışmalarında bu türlerin

hangi özellikleri ile kullanım potansiyeli taşıdıklarının belirlenmesi gerekmektedir.

Bu noktadan hareketle bu çalışmada, Samson Dağı doğal bitki örtüsü içinde var olan ve doğal olarak yetişen bazı otsu karakterli türlerden peyzaj mimarlığı uygulamalarında yararlanma olanakları irdelenmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırma, 2001-2002 yılları arasında, Ege Bölgesinde, Aydın İli, Kuşadası ve Söke İlçeleri sınırları içinde bulunan, Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın büyük bir bölümünü de içine alan Samson Dağı'nda yürütülmüştür.

Çalışma alanı, 1200 m yükseklikten deniz seviyesine kadar dağılım gösteren orman, maki ve sulak alanlardan oluşan bir yaşam alanıdır. İçerisinde milli parkın bulunması ve bu milli parkın Akdeniz, İran-Turan, ve Avrupa-Sibirya flora bölgesi elementlerini içermesi nedeniyle Avrupa Konseyi tarafından "Avrupa Biyogenetik Rezervi" sayılması, Akdeniz'in en iyi korunan maki florasına sahip olması ve Türkiye'nin ulusal parkları arasında flora ve fauna bakımından en zengini olarak kabul edilmesi (İlker ve ark., 1994; Hepcan, 1997; Durmuşkahya, 2000) bu bölgenin çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Araştırmanın yürütüldüğü bölgede, Akdeniz iklimi egemendir. Yıllık ortalama sıcaklık 18 °C olup ocak ayı ortalama sıcaklığı deniz seviyesine yakın sahalarda 8 °C, temmuz sıcaklığı ise ortalama 27 °C'dir. En üst kesimde yıllık ortalama sıcaklık 13 °C civarındadır. Yarımada, bakı ve yüksekliğe göre değişmek üzere yılda toplam 900-1500 mm arasında yağış alır. Kuzey yamaçlar güneye göre daha az yağış alır. Sahada batı ve güney yönlü rüzgarlar hakimdir (Öztürk ve ark., 2000). Ancak yarımada bakı, yükseklik, topoğrafya ve denizle olan ilişkiler açısından oluşan ani değişiklikler birçok mikroklimayı ve biyoçeşitliliğin zenginliğini de beraberinde getirmektedir. Yarımada'nın sahip olduğu bu çeşitlilik bölgeye, Ege Bölgesi'ndeki birçok coğrafi alanı ve iklim kuşağını da temsil edebilme özelliği kazandırmaktadır.

Araştırma kapsamında periyodik olarak alan gezileri yapılmış ve bitki türlerine ait fotoğraflar çekilerek örnekler alınmıştır. Bitkilerden alınan yaprak, çiçek, sürgün gibi değişik bitki kısımları yardımı ile herbaryum oluşturulmuştur. Bitki teşhisleri hazırlanan herbaryum ve çekilen fotoğraflar yardımı ile Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Botanik Bölümü'nde yapılmıştır. Bitkiler seçilirken görsel ve işlevsel özellikleriyle öne çıkan türler üzerinde durulmuş ve bu türlerin peyzaj mimarlığı uygulamalarında kullanım olanakları irdelenmiştir.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Yapılan sörvey çalışmaları sonucunda belirlenen bitki türleri araştırmanın amacı doğrultusunda bir

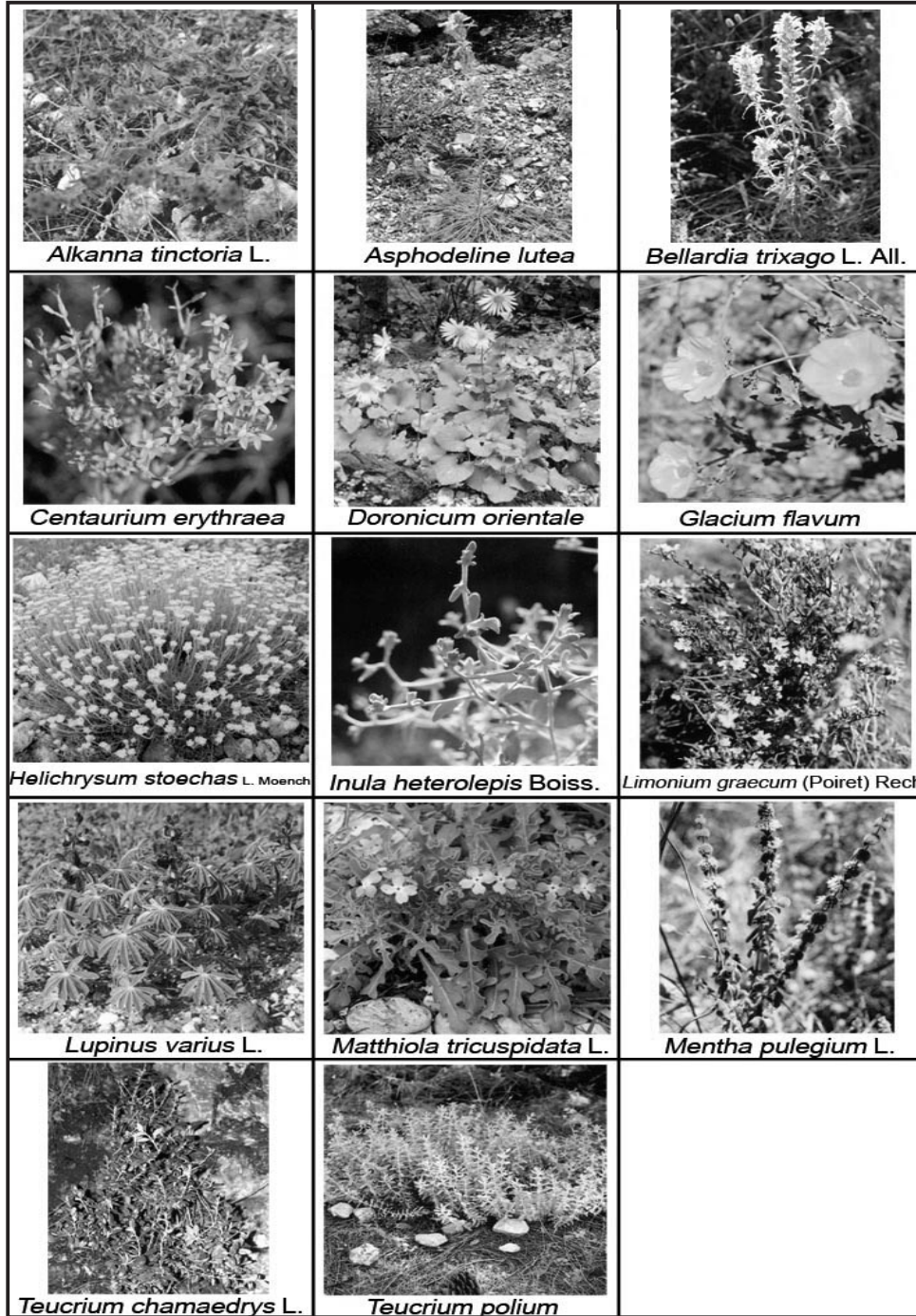
değerlendirmeye tabi tutulmuş ve çalışma bunların içinden seçilen 14 bitki türü üzerinde yürütülmüştür (Şekil 1). Seçilen türlerin genel botanik ve ekolojik özellikleri verilerek peyzaj mimarlığı uygulamalarında kullanımlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda belirlenen bitki türleri bu bölüm altında alfabetik sırayla değerlendirilmiştir.

***Alkanna tinctoria* L.**

Familiya: Boraginaceae **Sinonimi:** *A. tuberculata*, *Anchusa tinctoria*

Türkçe adı: Havacıvaotu **İngilizce adı:** Alkanet

Özellikleri: 10-30 cm kadar boyunda, sık sert tüylü bir bitkidir. Yaprakları almaçlı ve dar, çiçekleri mavi renkli ve uçtadır. Çiçeklenme mart-haziran ayları arasında meydana gelir. Kumlu, taşlı, kalkerli arazilerde yetişir. Ayrıca drenajı iyi alkali toprakların olduğu yetişme ortamlarında iyi gelişir. Asitli

Şekil 1. Araştırma sonucu değerlendirmeye alınan bitki türleri.

topraklardan kaçınmak gerekir (Acartürk, 2001). Kuraklığa karşı dayanıklıdır. İyi bir gelişme sağlamak için güneşli veya yarı gölge ortamlar tercih edilmelidir. Bunun yanı sıra -10 °C'ye kadar soğuklara da dayanabilir (Phillips and Rix, 1991). Köklerinden elde edilen antibakteriyel madde sayesinde eczacılıkta da geniş bir kullanım alanı bulunur (Bown, 1995)

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Çok fakir topraklarda da iyi gelişme göstermesi ve çarpıcı mavi-mor renkte çiçekleriyle öne çıkmaktadır. Çiçeklerinin dikkat çekici renkleri vurgu yapılmak istenen alanlar için uygundur. Ancak yapraklarının gösterişsiz olması ve çok gevşek dokulu bir gövde oluşturması nedeniyle çiçeksiz olduğu dönemlerde etkisizdir. Doğada çam ormanlarının altında yetişmesi kültürel alanlarda gölgeli ve yarı gölgeli alanlarda rahatlıkla kullanılabilceğine işaret etmektedir. Bitki, sınırlı bakım koşullarında rahatlıkla kullanılabilir. Ayrıca, yürüyüş yollarının kenarları, çiçek parterleri ve kaplarda kullanılabilir. Ancak zehirli bir alkaloid içermesi nedeniyle kullanımında dikkatli olunmalıdır. Bitkiye kayalık ve kumlu alanlarda doğal olarak rastlanması kaya bahçelerinde kullanım için uygun olduğunu göstermektedir.

Asphodeline lutea

Familiya: Asphodelaceae

Sinonimi: *Asphodelus luteus*

Türkçe adı: Yalancı Çirişotu **İngilizce adı:** Jacob'S Rod, King's Pear

Özellikleri: Bitki, çiçek sapları ile birlikte 100 cm kadar boy yapar. Rizomlu çok yıllık bir bitkidir. 3-10 yıl kadar ömrü vardır. Şerit şeklindeki yaprakları alt kısımda, sarı çiçekleri ise gövdenin uç kısmında bulunur. Çiçeklenme nisan-mayıs aylarında olur. Olgunlaşınca siyah bir renk alan üzümü meyve yapar. Yol kenarlarında, açık, kayalık, taşlık ve kumlu alanlarda, drenajı iyi topraklarda gelişir (Acartürk, 2001). Doğu ve Batı Avrupa'nın Akdeniz kıyılarında, Kuzey Afrika ve Kafkaslarda yayılım gösterir (Anonim, 2005a).

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Çim benzeri mavimsi yeşil şerit yaprakları ile yıl boyu ilgi çekicidir. Fakat en güzel durumuna sonbaharda oluşturduğu uzun sapların üzerindeki yıldız şekilli sarı renkli yoğun çiçekleri ile kavuşur. Zayıf yaprakları nedeniyle tek tek kullanmak yerine yoğun gruplar halinde kullanılarak görsel anlamda daha güçlü bir etki yaratılabilir. Bu haliyle aynı zamanda bir yer örtücü olarak algılanır. Bu etki çiçeklenme döneminde daha çarpıcı olur. Ancak, geç sonbaharda çiçekler döküldükten sonra çiçek sapları hoş olmayan bir görüntü oluşturduğu için temizlenmesi gerekir. Rüzgara, özellikle deniz tuzlu rüzgarlara karşı dayanıklı olduğu için kıyı kesimlerde rahatlıkla kullanılabilir. Ayrıca hem soğuğa hem de güneşe karşı toleranslı olması kullanım alanlarını çok genişletmektedir. Yapraklarının ve çiçek saplarının çizgisel etkiye sahip olması fon oluşturan ince

tekstürlü bitkilerin önünde kontrast oluşturmasını sağlar. Özellikle yoğun olarak kullanıldığı yerlerde hoş kokulu çiçekleri ortama yaydığı güzel koku ile yaban hayatını kendine çeker.

Bellardia trixago L. All.

Familiya: Scrophulariaceae

Sinonimi: *Bartsia trixago* (L.)

Türkçe adı: Nevruzotu

İngilizce adı: Bellardia, Bartsia

Özellikleri: Tek yıllık, 10-70 cm boyunda otsu bir bitkidir. Bitki gövdesi dik gelişir. Yaprakları şerit şeklindedir. Yaprak kenarları dişlidir. Tepede yoğun çiçeklenme yapar. Beyaz, sarı, pembe renkli orkide benzeri gösterişli çiçekleriyle dikkat çeker ve çiçekler mart-haziran ayları arasında açar. Kayalık, taşlık, kumlu-kireçli alanlarda ve nemli çayırlarda yetişir (Acartürk, 2001; Öztürk ve ark. 1990).

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Bitki çiçekli olduğu dönemde gruplar halinde kullanıldığında etkilidir. Ancak çiçeksiz olduğu dönemde gösterişsiz ve tek yıllık bir bitki olduğu için vejetasyonunu tamamladıktan sonra sökülerek yerine başka tür bitki ile ikame edilmelidir. Özellikle deniz kenarlarında fakir ve kurak toprakların hakim olduğu ve bakım olmayan alanlarda rahatlıkla kullanılabilir. Bu türün kültüre alınmış varyetelerinden kesme çiçek olarak da yararlanılmaktadır.

Centaurium erythraea

Familiya: Gentianaceae

Sinonimi: *C. minus*

Türkçe adı: Kırmızı Kantaron

İngilizce adı: Common Centaury

Özellikleri: 30 cm kadar boyolanabilen iki yıllık bir bitkidir. Yaprakları oval ve karşılıklı dizilmiştir. Çiçekler demet halinde ve pembe renktedir. Çiçeklenme temmuz-eylül ayları arasında olur. Rutubetli ortamlarda, su kenarlarında yetişir (Acartürk, 2001). Tüm gün güneşten hoşlanır (Bown, 1995). Drenajı iyi olan hafif kumlu nispeten zengin topraklarda iyi gelişme gösterir. Kalkerli toprakları tercih eder (Chittendon, F., 1956). Tıpta geniş kullanım alanı vardır (Chevallier, 1996).

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Tüm yaz boyunca çiçekli kalabilen bir türdür. Dağınık olmayan kompakt bir forma sahip olması ve gruplar halinde rozet şeklindeki pembe çiçekleriyle peyzaj mimarlığı uygulamalarında kullanılmaya çok uygundur. Kalkerli topraklardan hoşlanması ve deniz kıyısı kumlu alanlarda doğal olarak bulunabilmesi özellikleriyle bu tür sorunlu alanlarda bile kolaylıkla kullanım olanağı sağlamaktadır. Göz alıcı çiçekleriyle çiçek parterlerinde kullanılmaya uygundur. Ayrıca kasalarda ve çiçek kaplarında da kullanılabilir.

Doronicum orientale

Familiya: Asteraceae

Sinonimi: *D. caucasicum*, *D. cordatum*

Türkçe adı: Kaplanotu, Baylıkotu

İngilizce adı: Leopard's Bane

Özellikleri: Anavatani Kafkaslar olmakla birlikte Türkiye, Balkanlar ve Avrupa'da yayılım göstermektedir. Stolonlu ve çok yıllık olan bitki 30-60 cm arasında boylanır. Bitkinin gövdesi seyrek tüylerle kaplıdır. Yaprakları oval ve her iki yüzü seyrek tüylüdür. Uzun bir sap ucunda yer alan çiçekler sarı renkte olup mart-temmuz ayları arasında açar. Tam gün güneş ya da yarı gölge bitkisidir. Ancak güneşin etkili olduğu sıcak bölgelerde yarı gölge yerler tercih edilmelidir. Çok az bakım isteyen bir türdür ancak toprak nemine ihtiyaç duyar (Acartürk, 2001). Drenajı iyi, humuslu, zengin topraklardan hoşlanır.

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Bitkinin en ilgi çekici yanı çiçekleridir. Altın sarısı renginde uzun bir sap üzerinde yer alan papatya benzeri çiçekleri oldukça etkilidir. Arıların yanısıra kelebek ve kuşları da cezbederek yaban hayatını bulunduğu ortama çeker. Bitkinin bu özelliği dikkate alınmalıdır. Parlak yeşil geniş yaprakları ile çiçeksiz olduğu dönemlerde de ilgi çekicidir. Gruplar halinde geniş açık alanlarda, yol kenarlarında ve kaya bahçelerinde kullanılabilir. Özellikle çiçekleri çok iyi bir vurgu özelliği kazandırır.

Glaucium flavum

Familiya: Papaveraceae

Sinonimi: ---

Türkçe adı: Sarı Boynuz Gelincik

İngilizce adı: Yellow Horned Poppy

Özellikleri: Bitki, çiçek sapları ile birlikte 30-50 cm kadar boylanabilir. Genelde iki yıllık bir bitkidir. Dip yapraklar kemansız parçalı, üst yapraklar gövdeyi sarı, uçlar küt veya yuvaraktır. Çiçekler tek, gösterişli ve terminaldir. Çiçeklenme yaz aylarında olur. Bol güneşli yerleri sever. Bitki kuraklığa oldukça dayanıklıdır. Drenajı iyi toprakları sever. Çok verimsiz kıraç alanlarda bile gelişebilir. Özellikle deniz kenarı kıyı kumlukları ve çakılların arasında kendiliğinden gelişir. Ancak nemli topraklarda daha iyi geliştiği görülür (Öztürk ve ark., 1990; Yücel, 2002).

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Bitkinin iri, kıvrıkcık, grimsi mavimsi-yeşil yaprakları ilgi çekicidir. Bu durum sarı renkli çiçeklerinin de katılması ile daha fazla artar. Hafif gevşek bir doku oluşturduğu için sık aralıklarla gruplar halinde dikilmelidir. Bu hali ile çiçeksiz olduğu dönemlerde de etkili olabilir. Ancak, mayıstan ağustosa kadar neredeyse tüm yaz çiçekli olan bitki, sarı renkli lale benzeri çiçekleriyle en güzel durumuna kavuşur. Grimsi yapraklarıyla kontrast oluşturan bitki özellikle kırmızı renkli bitkilerle kullanıldığında dikkat çekici bir birliktelik oluşturur. Özellikle deniz kenarlarında, verimsiz topraklarda ve bakım

koşullarının az olduğu durumlarda rahatlıkla kullanılabilir. Bordürlerde, saf gruplar halinde ve yer örtücü olarak kullanım olanağına sahiptir.

Helichrysum stoechas L. Moench.

Familiya: Compositae

Sinonimi: *Gnaphalium citrinum*, *Stoechas citrina*

Türkçe adı: Samançiçeği

İngilizce adı: Eternal Flower, Goldilocks

Özellikleri: 50 cm kadar boy yapan yoğun beyaz tüylü otsu yapıda bir bitkidir. Kompakt sık dokulu bir form oluşturur. Yaprakları 1-2 cm kadar ve gri renktedir. Çiçekleri sarı renkte, oval şekilli, az veya çok yoğun korimboz durumudur, çiçek durumu terminaldir. Çiçeklenme nisan-temmuz ayları arasında gerçekleşir. Kuraklığa ve çok sıcak iklim koşullarına olduğu gibi çok soğuk iklim koşullarına da (-10°C) dayanabilir. Genellikle maki ve ormanlık alanlarda rastlanır. Kayalık, kumluk alanlarda, deniz kenarlarında yetişen bir türdür (Acartürk, 2001). Akdeniz bitki örtüsü elemanlarından. Yoğun aromatik bir kokusu vardır.

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Soluk mavi-yeşil gövde rengi ile dikkat çeker. Dağılmayan kompakt formu nedeni ile geometrik desenli tasarımların uygulanmasına çok elverişlidir. Ayrıca, öbekler halinde yer örtücü olarak kullanıma uygundur. Kaya bahçeleri için idealdir. Bahar başlangıcından itibaren sarı çiçekleri çok uzun süre bitkinin estetik bir eleman olarak işlev görmesini sağlar. Haziran sonundan itibaren kuruyan çiçekleri kurutulmuş çiçek olarak kullanılabilir. Diğer otsu kır çiçekleri ile karışık olarak kullanılabilir.

Inula heterolepis Boiss.

Familiya: Asteraceae

Sinonimi: *I. verbascifolia*, *I. methanea*

Türkçe adı: Yoğurt otu, kaya anduzu

İngilizce adı:---

Özellikleri: Çiçekleri küçük ve sarı renklidir. Hemen hemen tüm yaz çiçekli olabilir. Akdeniz Bölgesi bitkisidir. Tam gün güneş bitkisidir. Özellikle deniz kenarı taşlık alanlarda ve verimsiz alanlarda gelişir. Geçirgen topraklardan hoşlanır.

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Yayılıcı formu ile özellikle öbekler halinde sık dikildiğinde etkili bir yer örtücü olmaya uygundur. Tüylü, gri renkteki yaprakları bitkisel kompozisyonda renk seçeneği sağlar. Gri rengi ile yeşilin tonlarını açmak için kullanılabilir. Farklı bitki türleri arasında geçişi sağlar. Küçük ölçekli alanların olduğundan daha geniş görünmesini sağlar. Kaya bahçelerinde kullanıma çok uygundur. Kurak ve verimsiz toprak koşullarının olduğu zorlu koşullarda rahatlıkla yetiştirilebilir.

Limonium graecum (Poirot) Rech.

Familiya: Plumbaginaceae

Sinonimi: ---

Türkçe adı: Kıyı Karanfili, Kıyı Lavantası

İngilizce adı: Wingedsea Lavander

Özellikleri: Çok yıllık bitkidir. Bitki boyu ortalama 15-40 cm kadardır. Etili yaprakları 20-40x3-10 mm kadardır. Çiçekler uzun bir sap üzerinde sıralı bir şekilde meydana gelmektedir. Çiçeklenmesi, nisan-eylül ayları arasında gerçekleşir. Deniz kenarlarında, kumlu-kireçli topraklarda, açık alanlarda yetişir. Batı Ege kıyı kesimlerinde, Yunan adalarında ve Kıbrıs'ta doğal yayılış gösterir (Davis, 1982; Acartürk, 2001).

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım Olanakları: Çiçeklenme döneminde oluşturduğu leylak renkli yoğun çiçekleriyle dikkat çekicidir. Kısmen seyrek dokulu olması nedeniyle yoğun gruplar halinde dikilerek etkili bir görüntü elde edilebilir. Cansız yeşil renkli yapraklarıyla çiçeksiz olduğu dönemde çekiciliğini kaybeder. Dikiminin yapılacağı yerlerde bu özelliği dikkate alınmalıdır. Az bakım istemesi ve kanaatkar olması kullanımında avantaj sağlar. Özellikle yaban hayatının desteklenmek istendiği kentsel ve kırsal bitkilendirme çalışmalarında yaygın bir şekilde kullanılabilir. Sahil kenarlarında kullanılmaya elverişlidir.

Lupinus varius L.

Familiya: Fabaceae

Sinonimi: *L. pilosus*

Türkçe adı: Lüpen, Acıbakla, Deli Bakla

İngilizce adı: Blue Lupine

Özellikleri: Tek yıllık bir bitkidir. 15-50 cm kadar boylanır. Canlı yeşil yaprakların her iki yüzü tüylüdür. Çiçekler bir sap üzerinde helezonik olarak dizilmiştir (Davis, 1970). Çiçeklenmesi haziran-ağustos ayları arasında gerçekleşir (Anonim, 2005b). Güçlü bir kazık köke sahiptir. Kökleri ile toprağa azot bağlayarak zenginleştirir. Asitli ve hafif nemli toprakları tercih eder. Doğrudan güneşli ortam ister. Kanaatkar bir bitkidir. Akdeniz florası bitkilerindedir (Huxley, 1992).

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım

Olanakları: Çok canlı yeşil ve parçalı yaprakları gösterişlidir. Fakat en önemli özelliği, parlak mormavi göz alıcı çiçekleridir. Çiçekleri kolaylıkla farkedilir ve bulunduğu alana vurgu yapar. Bu özelliğiyle dikkat çekilmek ve ilginin toplanması istenen yerlerde geniş gruplar halinde kullanılabilir. Çiçekleri olduğu dönemde çiçekleriyle, çiçeksiz dönemde de yapraklarıyla dikkat çekicidir. Çiçek parterlerinde, yükseltilmiş çiçek kasalarında mevsimlik çiçek olarak kullanıma uygundur. Gölge alanlara dikilmemelidir.

Matthiola tricuspidata L.

Familiya: Cruciferae

Sinonimi: ---

Türkçe adı: ---

İngilizce adı: Three-Horned Stock

Özellikleri: Tek yıllıktır. Yapraklar gri-yeşil çok parçalı ve tüylüdür. Çiçeklenmesi mart-haziran aylarında olur. Lavanta renkli çiçekler güzel

kokuludur. Tam gün güneş bitkisidir. Kuraklığa ve deniz rüzgarlarına dayanıklıdır. Drenajı iyi kayalık, taşlık ve kıyı kumullarında rastlanır. Akdeniz Bölgesi kıyı kesimlerinde doğal olarak yayılmıştır (Anonim, 2002).

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım

Olanakları: Kaya bahçeleri için çok uygun bir türdür. Gruplar halinde sık dikilerek arkasında daha boylu ve koyu renkli yapraklı bitkilerle desteklenerek kullanılabilir. Aynı zamanda geometrik desenli çalışmalarda örtü bitkisi olarak da değerlendirilebilir. Küçük kasalarda, çiçek parterlerinde ve saksılarda kullanılabilir. Çok az bakım istemesi, güzel çiçek rengi ve zor koşullara adapte olmasıyla kullanım alanları çeşitlendirilebilir.

Mentha pulegium L.

Familiya: Lamiaceae

Sinonimi: *Pulegium vulgare*

Türkçe adı: Yarpuz, Filisgin

İngilizce adı: Pennyroyal

Özellikleri: Çok yıllık, rizomlu ve 40-60 cm kadar boylan bir türdür. Açık yeşil gri ve tüylü yaprakları vardır. Dağınık bir gelişme formu gösterir. Çiçekleri, gövdeden çıkan dik durumlu sapların üzerinde yer alır. Leylak renkli ve keskin aromatik bir kokuya sahiptir. Bu açıdan arı ve kelebekleri kendine çeker. Çiçeklenme ağustos-ekim ayları arasında olur. Gelişme için toprak nemine ihtiyaç duyar. Killi topraklarda daha iyi gelişir (Anonim, 2005c).

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım

Olanakları: Yayılıcı özelliğinden dolayı yer örtücü olarak kullanılabilir. Ancak rizomlu olması nedeni ile dikim yapılacak yer dikkatli seçilmelidir. Aksi takdirde kısa sürede çoğalarak yayılıp yakın çevresindeki bitkiler için risk oluşturabilir. Bu nedenle tek tür olarak kullanılması uygun olabilir. Yarı gölge alanlarda daha iyi gelişme gösterir. Çiçek özellikleriyle bitki kompozisyonlarında kullanılabilir. Ancak kök yayılımını engelleyici tedbirler alınmalıdır. Bitkinin görünümünün daha sağlıklı olması açısından belli aralıklarla budanarak tazelenmesi sağlanmalıdır.

Teucrium chamaedrys L.

Familiya: Labiatae

Sinonimi: *T. stevenianum*, *T. officinale*

Türkçe adı: Dalakotu

İngilizce adı: Germander, Wall Germander

Özellikleri: Anavatanı Orta Avrupa, Güney Avrupa ve Güneybatı Asya'dır. Çok yıllık herdem yeşil yarı odunsu bir türdür. 10-30 cm boyunda bir bitkidir. Gövdesi yeşil renktedir. Yaprakları koyu yeşil, oval, kenarları dişli ve tüylüdür. Çiçeklenme mayıs-eylül ayları arasında meydana gelir. Çiçek rengi gül pembesi veya mordur. Kalkerli ve kurak arazilerde bulunur. Tam gün güneş bitkisi olmasına karşın yarı gölge alanlarda da yetişebilir.

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım

Olanakları: Parlak koyu yeşil yaprakları önemlidir. Budamaya elverişlidir. Çok iyi bir sınır bitkisi olabilir. Kısa boylu çitler için de uygundur. Bitkinin formunu koruması için düzenli olarak budanması gerekir. Bitki sıraya dikimlerde, yol kenarlarında, gruplar halinde, sınır elemanı olarak veya kaya bahçelerinde kullanıma uygun bir türdür. Tekstürü orta sıklıkta olduğu için aralıklı olarak dikmekten kaçınılmalı, mümkün olduğunca sık dikilmelidir. Geniş alanlarda orta boylu yer örtücü olarak da kullanılabilir.

Teucrium polium

Familiya: Labiatae

Sinonimi: *T. aureum* Scheb.

Türkçe adı: Yer Meşesi, Acı Yavşan

İngilizce adı: Golden Germander

Özellikleri: 10-40 cm boyundadır. Gövdesi yatık, gövdeden çıkan dalları dik gelişen otsu yapılı bir bitkidir. Gövdesi ve yaprakları beyaz yoğun tüylüdür. Yaz boyunca çiçekli kalabilir. Çiçekleri beyazımsı sarı veya pembe mor renkte, küresel başlık şeklinde ve dal uçlarında bulunur. Genellikle kayalık alanlarda yetişir (Acartürk, 2001). Drenajı iyi topraklardan hoşlanır. Akdeniz bitki örtüsü elemanlarındanır.

Peyzaj Mimarlığı Uygulamalarında Kullanım

Olanakları: Beyazımsı gri-yeşil renkli ve tüylü yaprakları ile dikkat çekicidir. Bu özelliğiyle koyu renkli, nispeten daha boylu bitki gruplarının önünde kontrast oluşturmak için kullanılabilir. Özellikle kırmızı yaprak renkli ve sık dokulu bitkilerle uyumludur. Yayılcı özellikte olması, çok az bakım istemesi, fakir topraklarda gelişiyor olması gibi özellikleriyle iyi bir yer örtücüdür. Kaya bahçelerinde, çiçek parterlerinde, sulama kısıtlılığı bulunan kumlu, taşlı ve kurak alanlarda kullanılabilir.

SONUÇ

Sonuç olarak, araştırma kapsamında 14 adet bitki türünün çalışma amacına uygun olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu bitki türlerinin üretime alınarak peyzaj mimarlığı çalışmalarında kullanılması, gerek bitki türlerinin korunması, gerekse bakım ve tesis masrafları düşük olan doğal yapıyla benzeşen uygulamaların oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Acartürk, R., 2001. Şifalı Bitkiler Flora ve Sağlıkımız. OVAK, Yayın No: 1, Ankara.
- Andrén, H., 1994. Effects of Habitat Fragmentation on Birds and Mammals in Landscapes With Different Proportions of Suitable Habitat: A Review. *Oikos*, 71: 355-366.
- Anonim, 2002, http://www.calhortsociety.org/flower-show/landscape-show-2002/source/img_0712.html
- Anonim, 2005a, http://www.ibiblio.org/pfaf/cgi-bin/arr_html?Asphodeline+lutea&CAN=COMIND

- Anonim, 2005b, http://www.ibiblio.org/pfaf/cgi-bin/arr_html?Lupinus+angustifolius&CAN=COMIND
- Anonim, 2005c, http://www.ibiblio.org/pfaf/cgi-bin/arr_html?Mentha+pulegium&CAN=LATIND
- Barış, M.E., 2002. Yeşil alan uygulamalarında doğal bitki örtüsünden yeterince yararlanıyormuyuz?. II. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, s: 91-95, Antalya.
- Bown, D., 1995. *Encyclopaedia of Herbs and their Uses*, ISBN 0-7513-020-31, Dorling Kindersley, London.
- Chevallier, A., 1996. *The Encyclopedia of Medicinal Plants*, ISBN 9-780751-303148, Dorling Kindersley, London.
- Chittendon, F., 1956. *RHS Dictionary of Plants Plus Supplement*. Oxford University Press.
- Davis, P.H., 1970. *Flora of Turkey and The East Aegean Islands*, Volume: 3, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Davis, P.H., 1982. *Flora of Turkey and The East Aegean Islands*, Volume: 7, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Durmuşkahya, C., 2000. Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası (Kuşadası-Aydın) Milli Parkı Biyoçeşitliliği Üzerine İncelemeler. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 171 sh.
- Hepcan, Ş., 1997. Milli Parklarda Yönetim Zonlarının Belirlenmesi Amacıyla Manisa Spil Dağı Milli Parkı Örneğinde Bir Yöntem Araştırması. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 129 sh.
- Hostetler, M. and Knowles-Yanez, K., 2003. Land use, scale, and bird distributions in the Phoenix metropolitan area, *Landscape and Urban Planning*, 62, 55-68.
- Huxley, A., 1992. *The New RHS Dictionary of Gardening*, ISBN 0-333-47494-5, MacMillan Press.
- İlker, İ., Özel, N. ve Gemici, Y., 1994. Dilek Yarımadası Milli Parkının çok amaçlı kullanımını üzerine araştırmalar. Kıyı Sorunları ve Çevre Sempozyumu, Belediye Yayınları, No: 7, Kuşadası.
- Kostak, S., 1998. Türkiye florasında doğal olarak bulunan süs bitkilerinin kullanımı, değerlendirmesi ve muhafazası. I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, s: 31-36, Yalova.
- Köse, H., 1997. Ege Bölgesinde Doğal Olarak Yetişen Bazı Süs Ağaç Ağaççık ve Çalı Tohumlarının Çimlendirme Yöntemleri Üzerinde Araştırmalar. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı ABD., İzmir, 116 sh.
- Langlet, O., 1967. Regional Intra-Specific Varioussness. *Proc. XIVth IUFRO Congress*, Germany, 3(22):435-438.
- Meffe, G.K. and Carroll, C.R., 1994. *Principles of Conservation Principles*. Sinauer Associates Inc. Publishers, Sunderland, Massachusetts.
- Mills, G.S., Dunning, J.B.J. and Bates, J.M., 1989. Effects of Urbanization on Breeding Bird Community Structure in Southwestern Desert Habitats. *Condor* 91, 416-428.
- Öztürk, M.A., Seçmen, Ö., Gemici, Y. ve Görk, G., 1990. *Plants and Landscape-Ege Bölgesi Bitki Örtüsü*. ISBN-975-375-006-4, İzmir.
- Öztürk, M., Efe, R., Çelik, A., Başlar, S., Feoli, E. ve Scimone, M., 2000. Dilek Yarımadası Milli Parkının biyocoğrafya özelliklerinin Kuşadası'nın gelişimine katkısı. Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, Kuşadası.
- Phillips, R., Rix. M., 1991. *Perennials Volumes 1 and 2*, Pan Books, ISBN 0-330-30936-9.

- Sarıbaşı, M., 1998. Batı Karadeniz Bölgesinde doğal olarak yetişen odunsu süs bitkileri. I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, s: 44-50, Yalova.
- Saunders, D.A., Hobbs, R.J. and Margules, C.R., 1991. Biological Consequences of Ecosystem Fragmentation: A Review. Conservation Biology, 7: 206-207.
- Shaw, W.W., Harris, L.K., Livingston, M., Charpentier, J.P. and Wissler, C., 1996. Pima County Habitat Inventory Phase II, Report to Arizona Game and Fish Department, 94 pp.
- Soulé, M.E., 1991. Land Use Planning and Wildlife Maintenance: Guidelines for Conserving Wildlife in an Urban Landscape. APA Journal, 57(3):313-323, American Planning Association, Chicago.
- Topay, M. ve Kaya, Z., 1998. Bartın-Amasra florasındaki bazı otsu süs bitkilerinin peyzaj değerlerinin saptanması ve kentsel mekanlarda kullanım olanakları. I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, s: 74-82, Yalova.
- Uslu, A.O., 2002. İthal süs bitkileri ile ekonomik/ekolojik park tasarımı gerçekleştirilebilir mi?. II. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, s: 191-200, Antalya.
- Wilcox, B.A. and Murphy, D.D., 1985. Conservation Strategy: The effects of Fragmentation on Extinction. Amer. Nat. 125: 879-887.
- Yücel, E., 2002. Türkiye'de Yetişen Çiçekler ve Yerörtücüler. ISBN 975-93746-1-7, SB 404, A7, Y83, Eskişehir.

Geliş Tarihi : 07.09.2004

Kabul Tarihi : 23.11.2005